

הלכות ראש השנה סימן תקפג תקפו

בדבש (טור) ואומרים (3) [3] (ד) 'מתחדש עלינו (ה) שנה מתוקה' (אברהם), וכן נוהגין. ויש אוכלים רמונים ואומרים 'נרבה זכות כרמון'. ונוהגין לאכל בשר (ג) שמן וכל מיני מתקה (מרדכי דיומא): **ב יאכלים (ו) ראש (ד) כבש (ז) לומר 'נהיה לראש ולא לזנב' ויזכר לאילו של יצחק:** הגה יש מדקדקים שלא לאכל אגוזים, ש'אגוז' בגימטריא 'חטא'⁽⁸⁾; ועוד, שהן מרבים (ה) ביחה וניעה ומבשלים התפלה (מהרי"ל). והולכין אל (1) [1] (ח) הנקה לומר פסוק 'ותשליך במצלות ים כל חטאתיניו וגו' (מנחם), וגם נוהגים (ט) שלא (י) לישן ביום ראש השנה (ירושלמי), ומנהג כן הוא:

ג טור ונתקדש
דמקטא יומא ד' שם
השם
מחזקת

תקפד סדר קריאת התורה בראש השנה, ובו ד' סעיפים:

א אין אומרים (6) הלל (ב) בראש השנה יום הכפורים: הגה ונוהגין לומר (3) [3] 'אבינו מלכנו'

א מיקרא דכבי אהו
ראש השנה ליב

באר היטב

לטבל המוציא בדבש. ועמ"א: (3) תתחדש. דהנין שאוכל תחלה ואח"כ אומר, שלא להפסיק, עמ"א. ובשנה"ג מפלפל אם יכרך על התפוח או על הדבש ג"כ, ע"ש. ובתשובת שבות יעקב ח"ב סימן כו כתב דבשכיל ספק זה נהגו לאכל המוציא עם הדבש והתפוח יחד, ע"ש: (ג) שמן. רש"ל קבל מזקנו שלא אכל דגים ברה"ק כדי למעט תאוותו במקצת דבר, ורה"א כתב דיש לאכל דגים כדי לפרות ולרבות פגדים, ואין לבשול בחמץ: (ד) כבש. ואם אין ראש כבש יש לאכל ראש אחר משעם הראשון: (ה) ביחה. לפי טעם זה הגדולים וקטנים שקורים לזיום אטרוים: (ו) הנקה. שיש בו דגים. ובכתבים כתב נהר או באר, וטוב אם הם מחוץ לעיר, ויש לילף ביום ראשון אחר מנחה קדם שקיעת החמה ולומר פסוק מי אל כמוף וגו': (י) לישן. האר"י ז"ל אמר שאחר חצות מותר לישן שכבר נתעורר המלאך ע"י התפלות והתקיעות, ובי"ח כתב שהרמ"ה היה ישן ברה"ה, ויחשב בטל כגישן דמי. עין חוס' ע"ו דף ע"ב טעם שהקנו להרבות בסעודה בראש השנה:

שערי תשובה

[3] תתחדש. וע"ש בשב"י שכתב שהמונים יעם שלא ידעו אוכלין המוציא לבר עם דבש ומפוח לבר, וטעות הוא, לפי שהתפוח יש פלגתא אייה עקר ולקח מחבור עם המוציא דאן פטור מברכת התפוח, ע"ש, ואנו אין נוהגין כן רק אוכלים כ"א בש"י ומקמת ספק ברבת התפוח מקרב אצלנו שהתפוח עקר, שהדבש אינו רק טוח על פניו וסיכה בעלמא ומשהו צבדי לה ואין לך טפל יותר מזה: [1] הנקה. עכ"ט. וישן שב"י ח"ג סימן מב כתב דאפילו חל בשבת, ומביא ראיה מהמהרי"ל, דלא קצבור של"ה, ע"ש. ובכ"י כתב בשם מהרמ"ז דלא יאמר בשבת, רק יעשה כן ביום שני אחר מנחה, ולומר מנה דאף בשבת חל (אנכי אנס שלא עשה פסוקי הנה יעשה ביום כ', ע"ש, אף בממ"ב כתב שהרב המקבל מוהר"ר יוסף ארנאו לא היה חושש ואמרו אף בשבת, והוא דברי השב"י, וכן אנו נוהגים אחריו:

[3] אבינו מלכנו. עכ"ט. ועין בש"ח שבספר כ"ד השיג על הש"ה ודעתו כמ"ש הבי"י שלא לומר מה שהוא דרך ודוי, וכתב שכן נהגו. וכתב כהנ"ג בשם מורו הר"ב ז"ל שנהיה מלעני על קצת חכמים בעיניהם שהגיהו בקצת פייטם של ר"ה שהנדר בהם עון ונטא, שלא אמר מן הבי"י אלא שאין אומרים ודוי ברה"ה כגון חטאתי עריתי פשעתי ומחל וסלח ומחה, אבל שלא בדרך ודוי אי צריך משבת כו', וכ"כ בפר"ח ע"ש, ומנהגו שבקמ"ק שנהגו לדלג לאמרו דלא ללכת ללכת, וכן ויחל ומחה ג"כ, ואל דמי לאמירתו והוא רחום בסוקו וזמרה שאומרים אף בשבת, שישם אינו דרך פקשה, ולא יפה עושים אותם המדלגים א"מ הראשון והשאר אומרים על הפר. ומ"ש י"ל פלה בצירי, הנה הלמ"ד בצירי והנ"ף בפתח. וכתב בפר"ח שצ"ל א"מ זכר כי עקר, הנין בשנ"א והנ"ף בחול"ם, וז"ל כאומרים קמ"ץ ושנ"ק. ומ"ש לומר סלח ומחל, בש"ח כתב שכל הסודרים והנסקא השמרה היא מחל וסלח וען אר"י, וכן אומרים ביח"י שקדם פי תמ"ד ובודוי מה נאמר כו' ובסוף ודוי יה"כ, וכ"כ תקשי לן מנפת התפלה סלח לנו אבינו כו' דגם כאן אומרים א"מ נגד שני התארים, אומרים על התאר מלכנו הסמוך לו מחל, ואומרים וסלח כנגד תאר אבינו שנוכרנו, ע"ש, ובסודרים שלנו עתה נדפס בנסתח המג"א, וגם מ"ש בש"ח לישב מהך דתפלת י"ח דקדמה סליחה הוא דחוק, ואדוקה י"ל שפגנו אבינו שהוא קודם

משנה ברורה

שקיהה מחוץ לעיר, ויש לילף ביום ראשון אחר מנחה קדם שקיעת החמה ולומר פסוק "מי אל כמוף וגו'", עד כאן לשונו. ובקצת מקומות ראיתי, כשחל יום ראשון בשבת הולכין בשני לנהר, ואפשר מפני שהנהר חוץ לעיר ומשום הוצאה שנושאין ספרים וכדומה, לקח הולכין ביום שני [פמ"ג]: **(ט) שלא לישן וכו'.** משום דאיתא בירושלמי: מאן דדמיך⁽¹⁴⁾ בריש שתא דמיוך מנלה. והאר"י ז"ל אמר שאחר חצות מותר לישן⁽¹⁵⁾, שכבר נתעורר המלאך על ידי תפלות ותקיעות⁽¹⁶⁾, ובי"ח כתב שהרמ"ה היה ישן בראש השנה. וישוב בטל כגישן דמי. ועין בפי"א דא"ת שכתב דאחר האכילה יקבע עצמו ללמוד, ואם ראשו כבד עליו (י) יישן מעט אם אי אפשר לו בלא זה, ויש נוהגים לגמור כל התהלים⁽¹⁷⁾:

(ד) 'תתחדש וכו'. ויאמר בהפקשה (7) אחר התחלת האכילה⁽¹⁰⁾, מפני שאסור להפסיק בין ברכה לאכילה⁽¹¹⁾: (ה) 'שנה מתוקה'. ועל-כן יש נמנעים (ה) לבשל בראש השנה מיני חמץ באר"ש⁽¹²⁾ וכדומה⁽¹³⁾, ועל-כן האוכלים דגים לסימנא ויזכרו פגדים, אין מבשלין אותן בחמץ. והנה (ו) כל אלו הענינים עושין הכל לסימן טוב, ולכן פשיטא שיהיה מאד שלא יעשה בפנימים האלו, מלבד גזל האסור, כדי שיהיה לסימן טוב, רק יהיה שמת לבו ובטוח בד' גדל התשובה ומעשים טובים: **ב (ו) ראש כבש.** וטוב יותר (ו) של איל: (ז) לומר 'נהיה לראש'. ועל-כן אם אין לו ראש כבש (ח) יאכל ראש אחר של בהמה או של עוף: (ח) הנקה וכו'. ולומר 'תשובת תתמנו וגו'. משום דאיתא במדרש, שעבר אברהם אבינו עד צנאור במים כשהלך להקריבו על-גבי המזבח, ואמר "הושיעה כי באו מים עד נפש", ואנו עושין זה וזכר לעצמה. וטוב [לילך] למקום שיש בו (ט) דגים חיים, לסימן שלא תשלט בנו עין הרע ונפדה ונרבה פגדים. ובכתבים כתב: נהר או באר⁽¹⁸⁾, וטוב

שער הציור

(7) מגן אברהם ו"ש": (ה) פרי מגדים: (1) חיי אדם: (1) טור בשם מהר"ם: (2) אחרונים: (3) מגן אברהם בשם משה משה: (4) דמקום הדחק בנדאי ויכל לסמך על הנחת הר"מ: (5) גמרא:

(א) היינו עם הכולל. ובדפוס אחר נדפס: חט. תרגום: 1 חמץ.

הַלְבוֹת רֵאשׁ הַשָּׁנָה סִימָן תַּקְפָּג תַּקְפָּד

ביאורים ומוספים

(שנה א פ' נצבים אות יא) שצריך להתעורר משנתו קודם עלות השחר. אכן, דעת הגר"ש איערבך (הליכות שלמה שם ס"ג) שבזמננו לא נהגו להשכים קודם עלות השחר, שסומכים על כך שהישן כדרכו בכל יום הרי זה נמשך אחר שנת הלילה, ומה שאמרו בירושלמי 'דמיך מזליה' מדובר על מי שהולך לישון לכתחילה ביום. ואם נעור משנתו לאחר עלות השחר, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ראש השנה עמ' ג) שאין לו לחזור לישון.

16) ולישון בראש השנה שחל בשבת, דעת הגר"ח קניבסקי (קונטרס שמחת לב עמ' כז) שאף שכתב הרמ"א לעיל (סי' רצ ס"א) שמי שרגיל בשנת הצהורים לא יבטלנה בשבת כיון שהיא עונג עבורו, מ"מ בראש השנה שחל בשבת לא יישן. ודעת הגר"נ קרליץ (שם) שאף שאין תוקעים בו, מותר לישון בו אחר חצות, כיון שקדושת השבת היא במקום התקיעות.

17) והביא המטה אפרים (סי' תקצח ס"א), שיש שנהגו בשני ימים של ראש השנה לומר שתי פעמים את כל התהלים, משום שמנן הפרקים עולה בגימטריא 'כפר'. והכפ החיים (ס"ק לח) הביא שנהגו לומר את התהלים בציבור ובלי להפסיק בדיבור.

הגר"ו הלוי סולאויצ'יק היה נהג לומר תהלים בראש השנה ולא ללמוד גמרא (פניני הגר"ו עמ' מז), וביאר שבלימוד יכולה להתעורר קושיה, וכשיחפש ספר למצוא תירוץ יכול לבטל זמן, ואין זה טוב בראש השנה, אבל בתהלים אין הפסקות ולא ביטולים.

סִימָן תַּקְפָּד

סֵדֶר קְרִיאַת הַתּוֹרָה בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה

[משנ"ב ס"ק א]

יְאִיךְ יֵאמַר שִׁירָה⁽¹⁾ וכו', נִנְכֵךְ לְיִכּוֹת⁽²⁾.

1) ומטעם זה שאין אומרים הלל בראש השנה, כתב במשנת יעב"ץ (זולטי, א"ח סי' ג) לבאר גם שזו כוונת הגר"א (סי' תקפב ס"ח) שעל הדין שכתב השו"ע שם שאין אומרים בתפילה 'מועדים לשמחה חגים חמנים לששון', ציין לגמ' בראש השנה (לב, ב) "אפשר מלך יושב וכו', וכוונתו שמתעם זה שאין אומרים הלל גם אין אומרים 'מועדים לשמחה'.

ובטעם החילוק בין הלל שלא אומרים בראש השנה, לבין שיר של יום שהוא גם שירה שכן אומרים בראש השנה, אמר הגר"ז מבריסק (הובא במקראי קודש ימים נוראים סי' י) בשם אביו הגר"ח, שדין אמירת הלל שונה מכל שירה, שבשביל אמירת הלל צריך שמחה שלמה ובראש השנה אין השמחה שלמה, אבל שאר השירות נאמרות גם כשאין השמחה בשלמות. והוסיף בספר מקראי קודש שם, שזוהי כוונת הרמב"ם (פ"ג מהל' חנוכה ה"ו) שכתב שבראש השנה היום כיפור אין בהם הלל שהם ימי תשובה ויראה ופחד ולא ימי 'שמחה יתירה', והיינו שיש דין לשמוח בהם אבל לא שמחה יתירה.

הטעם שאומרים 'או ישיר' בראש השנה, כתב המקראי קודש (שם) בשם המהרש"א (ערכין י, ב) שאינו שירה אלא סיפור דברים של השירה שאמרו משה וישראל, וכמו שכתבו התוס' (ערכין שם ד"ה אמרו) שיש לומר בראש השנה 'החיות ישרורו', משום שאינו אלא סיפור דברים מה שהחיות אומרות.

2) ומטעם זה כתב לעיל (סי' תקפא ס"ק כה), שלא ילבש בראש השנה בגדי ריקמה ומשי כמו ביום טוב, אלא ילבש בגדים לבנים נאים. וראה עוד מה שכתבנו שם.

[משנ"ב ס"ק ד]

יְאִמַר הַבְּקָשָׁה⁽⁹⁾ אַחַר הַתְּחִלַּת הָאֲכִילָה⁽¹⁰⁾, מִפְּנֵי שְׁאֶסּוּר לְהַפְסִיק בֵּין בְּרָכָה לְאֲכִילָה⁽¹¹⁾.

9) וגם כשהל ראש השנה בשבת, כתב בספר סכותה לראשי (להגר"ש דבליצקי, אות כח) שנהגו לומר את הבקשה. ולגבי בקשת בקשות פרטיות בראש השנה, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' תקפב ס"ק טו).

וכתב בשו"ת משנה הלכות (ח"א סי' תעד) שעיקר הענין הוא עשיות הסימנים ואכילתם, אלא שהוסיפו על כך תפילה לבקש שיתעוררו הזכיות כשם שאנו מקפידים על סימנים.

10) והטעם שאין לומר את הבקשה קודם הברכה, ביאר הגר"צ"פ פראנק (מקראי קודש ימים נוראים סי' ז) על פי המבואר בגמ' (ברכות לא, א) שהסיבה שאין להקדים את ברכת אתה חונן וכדו' לשלש הברכות הראשונות, משום שיש להקדים את אמירת השבח לפני הבקשה.

יש שנהגו (קצה המטה על המטה אפרים השמטות עמ' נח) לאכול את הסימנים לאחר הקידוש קודם נטילת הידים לסעודה, והגר"ש איערבך (מכתב במחזור המפורש לראש השנה עמ' 8) כתב שאין זה הפסק, אבל לא רצוי להיכנס לספק ברכה אחרונה לפני הסעודה.

11) ובדיעבד אם אמר את הבקשה בין הברכה לאכילה, כתבו הא"י (ס"ק ד) והמטה אפרים (ס"א) שאינו הפסק.

ובסימנים שאין מברכים עליהם קודם אכילתם [כגון כרתי וסילקא שהם באים מחמת הסעודה, או מינים שיצא בברכה שבירך על המין הראשון], כתב הגר"צ"פ פראנק (מקראי קודש שם) שיש לומר את הבקשה קודם האכילה.

[משנ"ב ס"ק ה]

יֵשׁ נִמְנָעִים לְבָשֵׁל בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה מִיְּנֵי חֲמֵץ בְּאֶרֶץ שׁוֹט וְכוּ⁽¹²⁾.

12) וכן דברים מרים שאינם חמוצים, כתב המטה אפרים (ס"ג) שנהגו שלא לאוכלם. ולגבי מאכלים חריפים כגון פלפל חריף וכדו', הורה הגר"ח קניבסקי (תורת המועדים ס"ק ד) שהמנהג שלא לאוכלם. ומ"מ לתבל מאכל בפלפל חריף וכדו', כתב הערוך השלחן (ס"ג) שמוותר. וראה מה שכתבנו לקמן (סי' תר ס"ק ד).

[משנ"ב ס"ק ח]

נֶהָר אוּ בְּאֶרֶץ⁽¹³⁾.

13) ובמקומות שאין בהם נהרות או בארות, כתב הכפ החיים (ס"ק ל) שאומרים תשליך על שפת בורות מים, וגם אם כבר נגמרו שם המים אפשר לומר שם תשליך, כיון שאין המים אלא רמז בלבד ועיקר הכוונה היא לים העליון.

ולומר תשליך כשאין שם אלא מים המכונסים בכלי או גיגית, הורה הגר"ש אלישיב (הגר"מ גרוס, תל תלפיות סב עמ' יב) שאין לאומרו אלא ליד מים המחוברים לקרקע. מאידך, דעת הגר"ח קניבסקי (סדר תשליך ומנהגי עמ' מג), שאם אין נהר אומרים תשליך ליד כלי עם דגים.

[משנ"ב ס"ק ט]

מֵאֵן דְּרַמְיָן⁽¹⁴⁾ וכו', שְׁאֶחַר תְּצוֹת מִתָּר לִישׁוֹן⁽¹⁵⁾, שְׂכָר נִתְעוֹרֵר הַמְּלָאָךְ עַל-יְדֵי תְּפִלוֹת וּתְקִיעוֹת⁽¹⁶⁾ וכו', וְיֵשׁ נוֹהֲגִים לְגַמֵּר כָּל הַתְּהִלִּים⁽¹⁷⁾.

14) משמעות המילה 'דמין' הוא 'שוכב', ולכן הורה הגר"ח קניבסקי (טעמא דקרא עניני ראש השנה) שאין להקפיד אם ישן בישיבה על כסא.

ומי ששנת היום נצרכת לו כדי שיוכל לכוון בתפילה כראוי, הורה הגר"ש איערבך (הליכות שלמה ראש השנה פ"א סכ"ד) שישן כדרכו.

15) והישן בלילה, כתב הכפ החיים (ס"ק לט) וכן הביא מהבן איש חי

הַלְבוּת רֵאשׁ הַשָּׁנָה סִימָן תַּקפּד

ביאורים ומוספים

בשבת. וראה מה שכתבנו לעיל (סי' רסח ס"ק ב).

רמי שבי"ר שעושים לחולים בקריאת התורה, כתב המטה אפרים (ס"כ"ה) שאין צריך לומר בראש השנה כעין מה שאומרים בשבת שבת היא מלועוק, כיון שראש השנה הוא יום הדין שמותר לזעוק בו, והוסיף, שאפילו כשחל ראש השנה בשבת מותר לזעוק.

[משנ"ב ס"ק ה]

עד תצו"ת⁹ וכו', אין להאריך יותר מִתְּצוּת¹⁰.

9 והאם הציבור צריך לעמוד בכל הפיזטים שמוסיפים בחזרת השי"ץ, הרמ"א לעיל (סי' קכד ס"ד) כתב שיש אומרים שכל הציבור יעמדו בחזרת השי"ץ, וביאר הגרי"ש אלישיב (אשי ישראל פכ"ד הע' סח וקובץ מבקשי תורה גליון מח) שכל זה דוקא בעיקר התפילה שתיקנו אנשי כנסת הגדולה ולא בפיוטים שמוסיפים, ולכן מי שקשה לו לעמוד בהוספת ובפיוטים, אפשר להקל לו שישב. וראה מה שכתבנו לעיל (סי' קכד ס"ק ב).

10 ובטעם הדבר כתב לעיל (סי' רפח ס"ק ב). שאסור להתענות בשבת עד לאחר שש שעות, והוסיף, שכל שכן ביום טוב שאסור להתענות לאחר שש שעות, חוץ מבראש השנה שחל בחול שמותר. אמנם, לקמן (סי' תקצו ס"ק ב) כתב שמותר להתענות בראש השנה כשמתפלל עד חצות, ומשמע שגם כשחל בחול מותר רק עד חצות, ולעיל (סי' רפח שם) סיים שהא"י מצא סמך להקל למי שלומד או מתפלל אפילו אם נמשך לאחר חצות. וראה עוד מה שכתבנו שם. וכדי שלא יצטרך להתענות בשבת עד חצות, כתב האלף המגן (סי' תקצו ס"ק ב) שנכון שישתה קודם התפילה מים או תה או קפה בלי סוכר וחלב [ראה לעיל (סי' פט ס"ק כב) שבזמננו אפשר להקל לשתות קודם התפילה גם עם סוכר וחלב]. וראה עוד במה שכתבנו לקמן (סי' תקצו ס"ק ב).

[משנ"ב ס"ק ז]

שְׁבַעֲהָ¹¹.

11 ולהוסיף על מנין הקרואים, כתב לעיל (סי' רפב ס"ק ו) שגם לדעת הרמ"א (שם ס"א) שביום טוב שחל ביום חול אין להוסיף, אך כשחל בשבת מותר להוסיף.

[משנ"ב ס"ק ח]

הַשְּׁבַעֲהָ¹² וכו', וְיִסְמְךָ עַל הַפְּסָקִים¹³ וכו', עַד סוֹף הַסְּדָנָא¹⁴ וכו', יִקְנֶה אוֹתוֹ בְּדָמִים קְפִי יִקְלְתוּ¹⁵.

12 ולעלות קטן למפטיר בראש השנה ויום כיפור, כתב השערי אפרים (שער ט ס"ג) שלא יעלה, מאחר שהם ימי דין. והוסיף, שאף ב'שבת שובה' אינו עולה [ראה משנ"ב לעיל (סי' רפב ס"ק כג וסי' תרב ס"ק יא)]. מאידך, התהלה לרד" (סי' רפב ס"ק ט) כתב שדוקא ב'שבת שובה' אינו עולה, משום כבוד הפטרה זו, שהשבת נקראת 'שבת שובה' על שמה. ובמטה אפרים (סי' כ) כתב שיש לקרוא למפטיר אדם חשוב ושש, ולא נערים בחורים [ומשמע שאף שהם גדולים לא להעלותם למפטיר].

13 ואם חיסר ממנין הקרואים שנים, כתב השערי אפרים (שער ח ס"ג) שיש לו לקרוא עוד אחד בפרשת העקדה, ואין צריך לקרוא לעוד אחד שחיסר, כיון שאפשר לסמוך על כך שהמפטיר עולה למנין הקרואים, ויחזור לומר קדיש פעם נוספת. והוסיף, שאם רוצה יוכל לחזור ולקרוא לשנים בפרשת העקדה.

14 וביום השני של ראש השנה אם טעה בה וקרא זה' פקד את שרה', כתב לקמן (סי' תרא ס"ק א) שיעלו לתורה אדם נוסף ויקראו לו מתחילת פרשת העקדה עד סופה, ואפילו אם כבר אמרו קדיש יחזרו לומר קדיש. ואף שביום טוב אין להוסיף על מנין הקרואים, **המשך בימואים עמוד 31**

[משנ"ב ס"ק ג]

עַל הַסְּדָר³ וכו', שְׁאֹמְרִים אוֹתוֹ בְּרֵאשׁ-הַשָּׁנָה⁴ וכו', כִּי פָשַׁע גְּדוֹל הִרְבֵּה מִחֻטְא⁵ וכו' וְאֶחָד-רֶקֶף עַל הַתְּמוּרָה⁶ וכו', ר'ע גְּזוֹר' בְּנִשְׁמִיָּה אַחַת⁷.

3 והאם יש לעמוד בשעת אמירתו, הערוך השלחן (סי' ב) כתב שיש לעמוד, ובשו"ת אגרות משה (ח"ה סי' לח אות ד) כתב שהטעם שיש לעמוד הוא כיון שבאותו זמן ארון הקודש פתוח והמנהג לעמוד כשהוא פתוח. וראה מה שכתבנו לקמן (סי' תרכג ס"ק ז), לענין חיוב העמידה כשארון הקודש פתוח.

ויש מקומות שנהגו שמי'אבינו מלכנו החזירו בתשובה שלימה' עד זכרנו לסליחה ומחילה', השי"ץ אומר בקול והקהל אומרים אחריו, ובמקומות אלו אם הציבור כבר התחילו לומר כולם ביחד 'אבינו מלכנו החזירו בתשובה שלימה' וכו', והוא עדיין לא הגיע לשם, כתב הגרי"ח קניבסקי (בנתיבות ההלכה כו' עמ' 174) שיאמר עמו.

ואם עומד בתחנונים שבסוף תפילת שמונה עשרה, וכיבדו אותו לפתוח את ארון הקודש ל'אבינו מלכנו', כתב לעיל (סי' קד ס"ק ט) שגם אם עדיין לא פטע מותר לו לעקור ממקומו לשם כך, כיון שהעולם מחשיבים את זה למצוה קצת. והוסיף שיאמר קודם לכן 'יהיו לרצון'.

4 וכיון שאין אומרו דרך יודיו, כתבו הפמ"ג (א"א ס"ק ב) והמטה אפרים (סי"א) שלא יבה על ליבו כשאומר "חטאנו לפניך". והגרי"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"ב עמ' קעט) נהג להכות על ליבו גם בתיבות אלו.

5 וכן כשאומרים 'סלח ומחל', כתבו הא"ר (ס"ק ו) והערוך השלחן (סי' ב) שיש לומר קודם סלח ואחר כך ומחל, כיון שמחילה גדולה מסליחה, וביאר הא"ר שסליחה אינה מחיקת העון אלא הרחבת הזמן שלא להפרע מהחוטא, ומחילה משמע מחיקת העון לגמרי.

6 וכן לענין אמירת יודיו, כתב לקמן (סי' תרכא ס"ק יז) שהטעם שסדר אמירת היודיו הוא חטאתי עייתי פשעתי, כיון שיש לומר את הקל תחילה, וחטא הוא שוגג, ועון הוא מזיד ופשע הוא מרד. וכן לענין הנוסח של 'על חטא', כתב לקמן (סי' תרו ס"ק יא) שצריך לומר 'בסתור ובגלוי' וכן 'בשגגה ובודוין', כיון שיש להקדים את הקל לחמור. אלא שהוסיף בשם המטה אפרים (שם ס"ב), שאין לשנות מהנוסח שכתוב בסידורים, כיון שאין כדאי להוציא את עצמו מן הכלל אפילו באמירת 'על חטא'. ובספר בירור הלכה (סי"א) העיר מתפילת שמונה עשרה של יום כיפור שאומרים בה 'מחה והעבר פשעינו וחטאותינו מנגד עיניך', ולא מקדימים את הקל לחמור. וראה עוד מה שכתבנו לקמן (סי' תרכא שם).

7 והוסיף לקמן (סי' תרכב ס"ק י), שהמפסיקים בין 'רע' לגור, צריך למחות בהם, ובפרט שהחזנים לא יעשו כן.

[משנ"ב ס"ק ז]

שְׁאֵין שׁוֹאֲלִין צְרָכִים בְּשַׁבָּת⁸.

8 והבקשות שנהגים לומר באמצע התפילה, כתב הא"ר (סי' ז) שאומרים אותן אפילו כשחל ראש השנה בשבת, שכיון שכשחל ראש השנה בחול נהגו לאומרו בתוך התפילה, נחשבות כחלק ממטבע הברכה שיש לאומרו גם כשחל בשבת, אבל 'אבינו מלכנו' שהוא שאלת צרכיו אינו חלק מסדר התפילה, אין לאומרו כשחל ראש השנה בשבת.

ולומר בראש השנה שחל בשבת 'אלקי עד שלא נוצרתי' וכו', כתב לעיל (סי' רפח ס"ק כב) שמותר, כיון שדוקא בקשות על פרואה או פרנסה וכדו' שיש בהן צער אסור לומר בשבת, אבל חרטה ועונת שלא בלשון יודיו, טוב לומר כל יום ואפילו

מילואים

הלכות ראש השנה סימן תקפב תקפג

המשך מעמוד קודם

להקדימם בברכה לשאר הפירות, כתב הכף החיים (ס"ק יג) שיתכן שמדובר שהביאו לפניו תחילה רק את התפוחים, והוסיף שיש הנהיגים לברך תחילה על תמר שהוא מתוק וגם משבעת המינים. והגרש"ז איערבך (הליכות שלמה ראש השנה פ"א דבר הלכה אות כו) הורה שיש לברך על התמר, וכשאין לו תמר יברך על הרימון, כיון שהם משבעת המינים, הרוצה לקיים את המנהג הקדום לברך על התפוח, לא יניח על השולחן את הפירות משבעת המינים, וכשמברך על התפוח יכוון להוציא גם אותם בברכתו.

7) ולגבי הברכה על שאר סימנים שברכתם 'האדמה' וכגון כרתי רוביא וסילקא, כתב הכף החיים (ס"י תקפג ס"ק יב) בשם ספר מטה יהודה (שם ס"ק ג) שאם אוכלם כתבשיל ובתוך הסעודה, הרי הם כדברים הבאים מחמת הסעודה וא"צ לברך עליהם [נראה מהרי"ל (הלכות ר"ה) אות יב עמוד רעט בהוצאת מכון ירושלים], שלא היה מברך על הכרתי בפ"ה"א לפי שהוא כדברים הבאים מחמת סעודה, וכן כתב בספר מקראי קדש (ימים נוראים ס"ז אות א). ודעת הגרש"ז איערבך (בהסכמה למחזור המפורש, והובא בהליכות שלמה ר"ה פ"א ס"ח) שיש לפטורם בברכת הקרא, משום שאין ברור אם ג' מינים אלו בזמננו נחשבים כבאים מחמת הסעודה, אבל הקרא ודאי אינו בא מחמת הסעודה [ובמקראי קדש (שם) כתב שקרא נחשב כבא מחמת הסעודה]. ודעת הגר"ש אלישיב (קובץ שערי הוראה ח"ח עמ' קז) הגר"נ קרליץ (חוט שני ברכות עמ' קסח) שמחמת הספק שמא הקטניות שאוכלים כסימנים נחשבים כבאים מחמת סעודה או לא, יש לברך על מין אחר שבדאי אינו שייך לסעודה [כגון בננה] ולפטורם.

8) וטבילת הפת, כתב הכף החיים (ס"ד ד) שיש בספר שנהגו לטבולה בסוכר במקום בדבש, וכתב שקדום לכן יש לטבול במלח. והגר"ח זונפלד (שו"ת שלמת חיים ס"י שמו) נהג לאחר הטבילה בדבש ואכילתו, לטבול את הפת בצידה השני במלח. ויש שנהגו לטבול תחילה במלח ולאכול, ולאחר מכן לטבול בדבש (טעמי המנהגים את תשו בע"ע). והגרש"ז איערבך (הליכות שלמה ראש השנה פ"א ארחות הלכה הע' 77) נהג לטבול רק בדבש, אך דקדק שיהיה מונח מלח על השולחן, וכן נהגו החזו"א והגר"י קניבסקי (תורת המועדים ס"ק ג) לטבול רק בדבש.

ובטעם הדבר שטובלים את החלה בדבש, ביאר בשו"ת משנה הלכות (ח"ג ס"י עט) שכשם שסגולתו של הדבש להפוך איסור להיות כמבואר בשו"ת הרא"ש (כלל כד ס"ז), כך אנו מבקשים שעל ידי תשובה מאהבה יהפכו עוונותנו לזכויות.

לאוכלם, כיון שבלשון הקדש שמש מורה על סימן טוב, הדי בלשון הקדש להיות סימן, שהרי כל תפילתנו אנו מבקשים בלשון זו.

[משנ"ב ס"ק ג]

שְׁיָרְבוּ וְכִיּוֹתִינוּ¹⁶ וכו', יִתְעוֹרָר אֲדָם בְּתְשׁוּבָה¹⁷ כְּשִׂיאָמֵר 'יְהִי רְצוֹן'¹⁸, וכן כתב הדרך החיים (ס"י קמב ס"א) לומר את היהי רצון עם הזכרת השם. וביאר החרו"ת יהושע, שדבריהם כפי שיטתו בחוות דעת (ו"ד ס"י קי בית הספק ס"ק ב) שאפילו ברכות, האיטור לאומרן שלא לצורך הוא רק כשאומרן דרך חובה, אבל בתורת נדבה מותר לברך אפילו בהזכרת השם, כשם שמותר לחזור ולהתפלל שמונה עשרה בתורת נדבה. וראה ביה"ל לעיל (ס"י קפח ס"ז ד"ה ואין). [וכן הורה החזו"א (קובץ אגרות ח"ג ס"י כב) שרשאי אדם לנסח תפילה קצרה לצרכיו ואף להזכיר בה את השם ומתחיל 'יהי רצון מלפניך...'. וכן הורה הגרש"ז איערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ט ארחות הלכה הע' 16)]. ועוד ממנהגי הקילות ישראל בזה, ראה בספר דרכי חיים ושלום (מנהגי מונקאטש, אות תשז) ובארחות רבנו (ח"ב עמ' קעה) ובקובץ מבית לוי (ח"ד עמ' ז), ומה שנהג הגרש"ז איערבך (הליכות שלמה ראש השנה פ"א ארחות הלכה הע' 70).

4) את השייכות בין התשובה לאמירת היהי רצון שירבו זכויותנו, ביאר האדמו"ר מצאנז (אורייתא קובץ טז עמ' קג) לפי המבואר בגמרא (יומא פ, ב) שהעושה תשובה מאהבה זדונות נעשות לו זכויות, ועל כך אנו מבקשים שנוזכר לשוב מאהבה, ועל ידי כך ירבו זכויותנו שיהפכו הזדונות לזכויות.

5) ומנהג זה של אכילת מאכלים אלו ואמירת היהי רצון, כתב הא"ר (ס"ק א) שנהג בין בלילה הראשון ובין בלילה השני של ראש השנה, מאידך, הבני יששכר (מאמרי חודש תשרי מאמר ב אות יא) כתב שנהג רק בלילה הראשון. ולענין האם יש לנהוג גם בסעודת היום, כתב הבן איש חי (שנה א' פ' נצבים אות ד) שנהגים לאוכלם גם ביום, ופירש דבריו בבן יהוידע (הוריות יב, ב) משום שאמרו 'יהא אדם רגיל לאכול', ולשון רגיל' אינו בפחות משלש פעמים. מאידך, בשו"ת משנה הלכות (ח"ג ס"י פ) כתב שדי לאכול בלילות, ואפשר לפרש לשון 'רגיל' על כל שנה ושנה. וכן הובא מנהג הגר"ש וואנר (קובץ מבית לוי ח"ד עמ' יח) לאכול מאכלים אלו בשני הלילות.

[משנ"ב ס"ק ג]

וְהַתְּפִיחַ עֵקֶר, וּמִקְרָא עֲלִיּוֹ¹⁶ וכו', צְרִיף לְבָרֵךְ עֲלֵיוֹ¹⁷ וכו', 'הַמְוֹצִיא' בְּדָבָר¹⁸.

6) ואף שאוכל גם תמרים ורימונים שהם משבעת המינים ויש

הלכות ראש השנה סימן תקפד

המשך מעמוד 30

חיים, שאם הכסף מתחלק לעניים יכול לקנות עליה מכסף מעשר ולא חילק שם אם דוקא מה שמוסיף על חבירו].

ומה שנודר עבור בית הכנסת באמירת 'מי שברך', הורה החזו"א (ארחות רבנו ח"א עמ' ג) שיכול לשלם מכסף מעשר.

[משנ"ב ס"ק ט]

קוֹרְאֵין אוֹתוֹ¹⁶ וכו', אֵין נוֹדְגִין לְקוֹרְתָם¹⁷.

16) כאן כתב שיש מקומות שנהגים לקרותם, ובביה"ל לעיל (ס"י קלו ס"א ד"ה בשבת) כתב שיש מקומות שהשי"ח המתפלל מוסף הוא מחוייב עליה באותו יום שהוא מתפלל, אלא שהוסיף שיש מקומות שבראש השנה יום כיפור לא מתחשבים בחיובי עליה, אלא קוראים את הנתונים צדקה בעין יפה, וכן כתב הערוך השלחן (ס"ג) שכיון

כתב הפתחי שערים (על השערי אפרים שם ס' לה) שכיון שאי אפשר באופן אחר, מותר להוסיף.

ואם כבר הורירו את ספר התורה משולחן הקריאה, כתב (שם) שיכולים לקרוא בספר התורה השני את פרשת העקדה למפטר, ויגללו את הספר ויקראו בו גם את חובת היום.

15) ולקנות עליה לתורה מכסף של מעשר כספים, הט"ז (ו"ד ס"י רמט ס"ק א) כתב שאם בשעת התחייבותו היה בדעתו לשלם ממועות מעשר, יכול לשלם מהן, וכן הורה למעשה הגרש"ז איערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ב ס"יט ובדבר הלכה שם אות כח). מאידך, הרעק"א (שו"ע שם ס"א) כתב בשם הש"ה שיכול לתת מכספי מעשר רק כשיעור מה שמוסיף על מה שחבירו רצה לתת. ובספר אהבת חסד (ח"ב פ"ט אות ב) כתב החפץ

מילואים

הלכות ראש השנה סימן תקפד

המשך מעמוד קודם

[משנ"ב ס"ק י']
קע"ף יד פה"ק"ה¹⁰].

18) ולהוציא ספר תורה מבית הכנסת כדי לעשות מנין נוסף לקריאת התורה, ועל ידי כך יוכל כל אחד לקבל עליה בימים אלו, כתב לעיל (סי' קלה ס"ק מח) שיש שהתירו לעשות כן מטעם זה שיש ענין לכל אחד לעלות לתורה בימים אלו, אך כתב שאין זה טעם מספיק להתיר, ובפרט שבימים אלו מוכרים את העלויות וכשירצאים חלק מהציבור גורמים בזה הפסד להכנסות של הצדקה, וסיים, שאם גם אלה שיצאו מבית הכנסת מוכרים את העלויות ועל ידי כך מתרבה הצדקה, מסתבר שאין להחמיר, אלא שאם אפשר, יקבעו שם את הספר תורה לאיזה זמן קצר. וראה מה שכתבנו בזה לקמן (סי' תרטס ס"ק ט).

שמנהגם למכור את העלויות, לא קוראים את הבעל תוקע ושליחי הציבור.

17) ועל הנוטל שכר לתקוע או להיות שליח ציבור, כתב השו"ע לקמן (סי' תקפה ס"ה) שאינו רואה סימן ברכה מאותו שכר. וראה מה שכתבנו בזה לעיל (סי' שו ס"ק כג-כד).
ואם הבעל תוקע או הבעלי תפילה רוצים למכור עליה זו לאחרים, כתב השדי חמד (מערכת ראש השנה סי' ב אות מב) שאינם רשאים, כיון שהם חייבי עליה כבעלי ברית שאינם יכולים לתת לאחר במקומם את זכות העליה לתורה, ועוד, שיש חשש בזה שנחשב כנוטלים שכר, וגם שדבר שהוא לכבוד ולא קנין לו במעות, אינו רשאי ליתנו לאחר.

הלכות ראש השנה סימן תקפד תקפה

המשך מעמוד 112

את הדבר בו מקיימים את המצוה ביד ימין [וכן כתב המשנ"ב לעיל שם ס"ק יח]. וכן הביא הגר"ש דבילצקי (זה השלחן ח"ב עמ' פה) בשם סידור רע"ג (עמ' 296), שיש לאחוז את השופר בשעת הברכה, וכן כתב בסידור יעב"ץ (סדר תקיעת שופר אות לה).

[גם בספר המנהגים שהוא המקור למנהג זה יש גירסאות שונות, וראה מה שכתב על כך הרד"ל ה"ל].

אכן בשו"ת ראש משביר (ארי"ח סי' ל) כתב שיש אפשרות לקיים את הדין ואת המנהג, שבשעת הברכה אכן יאחוז את השופר ביד ימין אך יכסה אותה ואת השופר במפה וכדו', וכן כתב הבן איש חי (שם). וכן כתב הגר"ש דבילצקי (שם עמ' פד) וששמע שכן נהגו אצל גדולי הונגריה [וראה שם (עמ' פג) שמקיים את הדין גם אם מניח את ידו על השופר מבלי לאחוז בו].

ובטעם המנהג לכסות את השופר בשעת הברכה כתב הרד"ל (שם), שהואיל והתקיעה בשופר של איל זכר לאיל שהיה בעקידת יצחק [כפי שכתב המשנ"ב לקמן (סי' תקפו ס"ק ב)], ומובא במדרש רבה (בראשית רבה פרשה נו אות ה) שבשעה שבנה אברהם אבינו ע"ה את המזבח לעקידה הצניע את יצחק כדי שהשטן לא יזרוק בו אבן ויפסלנו לקרבן, לפיכך זכר לדבר זה נזהרים לכסות את השופר. טעם נוסף למנהג זה כתב בשו"ת אפרקסתא דעניא (ח"א סי' קטז), שכיון שהשמיעה היא המצוה ולא התקיעה, מכסים את השופר להורות שהברכה אינה על מצוה הנעשית בגופו של השופר, אלא בקול הדו"צ ממנו. ובלקוטי מהרי"ח (ח"ג עמ' ע) כתב שאפשר שהטעם הוא כדי שלא ישלוט השטן בשופר, שכן השטן משתדל לעכב את התקיעות, כשם שהיה במעשה המובא במג"א (סי' יא) בשם המהרי"ל שהזכרו לקראו לתוכו 'יהי נעם' מפני השטן שעייב מלתקוע [כמבואר במטה משה (סי' תתח)]. טעם נוסף לכיסוי השופר, ראה בשו"ת אבני נור (ארי"ח סי' תלא).

10) ובטעם הדבר כתב המחצה"ש (סי' ב) שיש לסמוך על דעת רבנו תם (הובא ברא"ש ראש השנה פ"ד סי' י) הסובר שהנטח הנכון הוא 'על תקיעת שופר' [וכתב הברכי יוסף (סי' ה) שנראה שלדעתו התקיעה היא המצוה].

[שעה"צ ס"ק יג]

השוכת פנ"ן עולם סימן לא¹¹].

11) שם כתב שדין זה דומה למי שבירך על קריאת התורה ונמצא שהספר תורה היה פסול והוציאו ספר אחר לקרוא בו, שאם לאחר שהתחילו לקרוא נמצא שהספר פסול, אין צריך לחזור ולברך, ואם קדם שהתחילו לקרוא נמצא שהספר פסול, צריך לחזור ולברך.

בשם הוודר. עוד הוסיף שם, שנהגו שאם נתנו לאחד לתקוע [אפילו פעם אחת], אין ליתן את המצוה לאחר, הוסיף, שאפילו אם חלה התקוע שנה אחת ונתנו לאחר לתקוע, לשנה הבאה יש לתת לראשון לתקוע.

ולמנות מי שהוא אָבֵל לבעל תוקע, כתב במטה אפרים (י"ז) שאין למנותו, ודיניו שוים למינוי ש"ץ בראש השנה [ראה לעיל (סי' תקפא ס"ק ז)], ובעל תוקע שהוא אָבֵל [בגן שאין אחר וכדו'] האם יוכל לברך 'שהחיינו' להוציא הרבים ידי חובה, ראה מה שכתבנו לקמן (סי' תרעא ס"ק מד).

[משנ"ב ס"ק ז]

יְבָרְכֶם (שְׁמַע"ט) וכו', 'על תקיעת שופר' וכו', יצא¹⁰].

8) ולענין אם מברכים ברכת שהחיינו ביום השני, כתב השו"ע לקמן (סי' תר"ג) שאם היום הראשון חל בשבת, יש לברך שהחיינו ביום השני, וביאר במשנ"ב שם (סי' ו) שהואיל ולא תקעו וברכו ביום הראשון הרי זו מצוה חדשה ויש לברך עליה שהחיינו, והרמ"א שם כתב שגם אם היום הראשון חל ביום חול יש לברך שהחיינו ביום השני, ובטעם הדבר כתב במשנ"ב שם (סי' ז), שהואיל והיום השני נפרד מהיום הראשון, ויש חיוב לתקוע ביום השני, הרי זה נידון כמצוה חדשה שיש לברך עליה שהחיינו, ומ"מ כתב שם בשם האחרונים, שלכתחילה טוב לחוש לדעת השו"ע ולפיכך ילבש התוקע בגד חדש בשעת תקיעת השופר, ויכון בברכת שהחיינו אף על הבגד.

9) ולענין עניית 'ברוך הוא וברוך שמו' על ברכה זו, כתב לעיל (סי' כד ס"ק כא) שהשומעים שרצים לצאת ידי חובה לא יענו, שכיון שהם יוצאים ידי חובה מדין 'שומע כעונה' הרי זה כאילו הם עצמם מברכים, ואסור להפסיק באמצע ברכה כדי לענות 'ברוך הוא וברוך שמו'. וביעברא אם ענה אדם 'ברוך הוא וברוך שמו' על הברכה, כתב שם שיצא ידי חובת הברכה.

ואדם כבד שמיעה שלא יוכל לשמוע את הברכות מהתוקע [ואת התקיעות עצמן הוא יוכל לשמוע], כתב הבן איש חי (שנה א פ' נצבים אות טו) שיברך את הברכות לעצמו בשעה שהתוקע מברך.

ואת המנהג לכסות את השופר בשעת הברכה המובא בש"ה (ענייני ראש השנה) ובא"ר (סי' ח) בשם ספר המנהגים (אות קכ), ובבאר היטב (סי' תקצג ס"ק ג) בשם הב"ח [כבר העירו האחרונים שדבר זה לא נמצא בב"ח שלפנינו], לא הביא המשנ"ב, ואכן הרד"ל (קדמות ספר הזוהר ענף ב בהע' ב) ערער על המנהג וכתב שהוא שלא כדק, שכשם שכשמברכים על דבר מאכל צריך לאחוז ביד ימין, וכפי שכתב השו"ע לעיל (סי' רו ס"ד), כך כשמברכים על מצוה יש לאחוז

הלכות ראש השנה סימן תקפד

(ג) על הסדר, (ד) ואם הוא שבת אין אומרים אותו (ה"ן פ"ד ד"ה ר"ב"ש סימן תקכ"ב). [*] ומאריכים בפיוטים ותפלות (ה) עד (א) (ג) (א) (ג) תצות (מהרי"ל): **ב** במוציאין שני ספרותיה, באחד קורין יחמשה (ו) מ"וה"ה יפקד את שנה" עד "ויהי אחר הדברים האלה", ואם הוא שבת קורין בו (ז) שבעה, ומפסטר קורא בשני פכרשת פינקס "ובחג"ש (ח) השביעי" ומפסטר "ויהי איש אחד מן הנמטים" עד "ויהם קרן משיחו": הגה ויש מקומות שנוהגים לקרות (ט) התוקע ממנון החמשה העולים לספרותה (כל בו) ג: **ג** הפניאדם החבושים בבית האסורים אין מביאין אצלם ספרותה אפלו בראש השנה יום הכיפורים. (י) וענין לעיל סוף סימן קלה: **ד** (ז) (ז) מלין

ד"קא ו תהות אש"י שם, וקמב בתוספת תוס' סימן וסה משום דקו הפדר, בריה אברקם ועקרת יצחק

שערי תשובה

על התאר מלכנו הסמוך לו אומרים סלה, ונגד תאר מלכנו אומר ומתל כמו בהפלת י"ח, ולכן כי"א לא ישנה כפי הנסמא שהוא גיה רל מימי קדמת נעוריו. וענין שבטורי י"ח סימן מב ש"ל אי"מ אפלו בחדר כמ"ש רבי"ש, וכ"כ בקצור של"ה ש"ש גדולים, ע"ש: [*] ומאריכים בפיוטים כו'. וכל מי שאפשר לו יש לקח פניא לתלמוד פרוש הפיוטים להתפלל, וענין לעיל סימן ק ש"כ הש"ו דכפיוטים צריך להסדיר תפלות, ע"ש. בפיוט מלך שצ"ל מלך אביון פלה ונד שמת ב' דהינו פלה בבית"ח ולא כמו שדפוס בק"ו, וקבאו בא"י, ע"ש: [ג] תצות עבש"ט. וקמב שבטורי ח"א סימן כח באחד שנהיה לו קצת מחוש שלא יכל ללחך לכהנין והפצירו בו בניו ובכ"י שיתקעו לו וראכל ולא רצה ומקמת הפצרתם נדר שלא לאכל עד אחר זמן יציאה מכהנין, ובאשר השלימו תפלתם ורצו לצאת בא חסם ונדש דברי כבושים כמו שעה א' או שמים אחריו מלצאת, וקמב שלכאורה י"ל שבנדש הלך אחר ל' ביא ובכ"י כ"א פנתו לו זמן יציאת כהנין דהינו אחר זמן תפלה, וזמן תורה לחוד שלא צלה זה על דעתו, ואף אם היה בריא והולך לכהנין היה יכול לצאת אחר זמן תפלה דק"י"ל הלכתא כ"י רפ"ב רביצה דאמר חז"ל לה' וכו', וא"כ אפשר דקמב

לפניך, כלומר, אבותינו חטאו שעברו אליהם, ואנו אין לנו מלך אלא אתה לכן עשה עמנו למען שפך, ע"כ, ויהוה נתישב מנהגנו שאומרים אותו ברה"א אי"מ קרע רע גזר דינו, נ"ל ש"י"ל רע גזר בנשימה אחת דשכי להנדי, דהינו שיקרע הש"י הרע שיש בגונה ומה ששאר יתנה לרחמים, כי צווי הש"י כולים המקבלים להפקה לרחמים, וכן ותשובה וכו' מעבירין את רע הגונה לא יפסיק בין רע לגונה, ט"ו בסימן תרכ"ס ס"ו, ע"ש. יש לומר פלה בצ"ר, קלח ומחל, כי מחילה גדולה מקליחה, עס"י תר"ז: (א) תצות. לכל הפחות, אם לא קשחל בשבת, יש"ש בכיפה. ונזקא בפיוטים ותפלות ולא בגוונים, מ"א. הא"י ו"ל נהג לבפות ברה"י וה"כ ואמר כי מי שאינו בוכה בימים אלו אין נשמתו טובה ושלמה, גם אמר: כל מי שבוכה אז מצמצו בככה גדולה מאלי, אותה שעה דנין לו כבי"ד של מעלה ונפשו מרגשת וקא לו תהכה מאלי: (ז) מלין. פכב ט"ז:

באר היטב

הנודר רק שלא יקדים לאכל כשכיל מחוש שיש לו אכל לא לאחר עלי האי; אך יש לדמות למ"ש ברה"ה דף ל דקצ"י ר"ו נעדרו למט"ב כו', אי"כ בני"ד שכתב רעה תקעם לצאת ולא יצאו ג"כ איכא לאספוקי פ"ה, ויכין דעלמא בתיקו ספק נדרים להמיר, ואם רצו להמירו יתירו לו דיון נדרים שהם לערך י"ט, ע"ש. ואני איני מבין כהנה"מ מ"ה, והתם כל שיושבים עדן לא נתיים וכן ב"ד, משא"כ עאן מה שלא יצאו זו עקבה שאינה מתקנת זמן יציאת כהנין מן הסיים התפלה ודבר אחר גרם להם שנתעקבו, ובמה נדחה התפלה שכתב בתחלה שלא יהיה נהנה זמן רק על זמן יציאה מן התפלה וזמן זה כבר נתיים? לכן נראה שאם אין לו מי שמירור לו יש להקל בזה בפרט לאש שיש לו מחוש ח"ל וקשה עליו להיות קמנה עד זמן יציאתם מש"ל. וענין לקמן סימן תרכ"ב במג"א דאפלו טעמה אסור למי ששאב בדרך ומצפה שישאב למקום תולב יש לו להתמין עד תצות ולא יתענה יותר מתי"ה היום, ע"ש, ונראה דהאי"מ נהנה אחר תצות, אם אין לו שופר צריך ג"כ להתמין, אם לא שפךש עליו הפצנת התפלה. וע"ש ב"ש"ע באם שבת ואכל כו', ויש לתלמוד משם לקאן, רק קצת יש לחלק ע"פ החלוקים שכתבו הוסי' בסנה ובשבת, וענין סימן רלב ותלא ותרצב, וקצו"ה: [ז] מלין. עבש"ט. וענין דיגול מרבקה שכתב שאין לעשות כן שיש לחוש שישאר עד אחר שיתחשב בפי השופר ולא עירך מצפוחו זכב כו', וכן אם יבוא מצטד עד חוץ השופר ויתחשב, כי דם יבש יש בו מש

משנה ברורה

והאומרים תהלים בכל יום ומתירי להם הלל ביום ראש השנה יום-כפור, (ב) שרי לאמר, בין שאין אומר אותו בדרך שירה רק בדרך תחנון ובקשה: (ג) על הסדר. [א] אפוקי (א) מדעת הרב בית יוסף שמדליגין בכל מקום שמכירי חטא, ולדידה אין אומרים "איבנו מלכנו חטאנו לפניך" מפני שאין אומרים רדוי בראש השנה (כ"י שלא לתן פתחון-פה למקטרג). ולומר פסוקים שיש בהם וקורת חטא (ז) אין קפי"א לכלי עלמא, בין שאינו בדרך רדוי. ובכפוש המחזור מפרש: "איבנו מלכנו חטאנו לפניך" כלומר, אבותינו חטאו שעברו עבודת-גזולים (ואנו צריכין להתודות עליהם, כמו שכתוב "והתודו את עונם ואת עון אבתם"), ואנו "אין לנו מלך אלא אתה", לכן "עשה עמנו למען שפך", ויהוה נתישב מנהגנו שאומרים אותו בראש השנה. צריך לומר "מחה והעבר חטאינו ופשיענו", כי פשע גדול הרבה מחטא, וצריך לבקש תחלה על הקל ואחר-כך על התמורה. יש לומר פ'לה, ה"ף בפת"ח ונתלמ"ד בצ"ר". הש"ו בסימן תרכ"ב כתב (ס) שיש לומר רע גזר בנשימה אחת, דהינו שיקרע הוא יתקבר הרע שבגונה, ומה ששאר בגונה יתנה לרחמים: (ד) ואם הוא שבת וכו'. השעם, (ו) שאין שואלין צרכים בשבת. ואף (י) קשחל ראש השנה בערב-שבת, במנחה אין אומרים איבנו מלכנו: (ה) עד תצות. (ח) לכל הפחות. ואם חל בשבת אין להאריך יותר מחצות, ובחל יכול להאריך; במה דברים אמורים, בפיוטים ותפלות, אכל בגוונים אין להאריך: (ו) מ"וה"

פקד". לפי שבראש השנה נפקדה שנה רחל וחסה: (ז) שבעה. ומוסיפין לעשות ב' פנשיות, א' ביום הגמל את יצחק, ב' בפאשר הוא שם: (ח) השביעי. עד "אשה לר". ואם טעה והשלים הפרשה בארבעה קריאים או שלשה וצדן לא אמר קדיש, ישלים מנין הקריאים בפנשת עקדה שאחריה. ואם אמר קדיש, אם לא חסר ממנון רק אחד, אין צריך לקרות יוסף על המפסטיים, פן כתב בשערי אפרים. ובתשובת חתם-סופר חלק אורח-חיים סימן קטט פכ"ב, דאם השלים הפרשה בארבעה לא יאמר קדיש עד אחר שיקראו בספרותה שניה, ויהיה המפסטר עולה לחמישי, דקמא לן מפסטר עולה למנין הקריאים. אם טעה וקרא ביום א' בפנשת עקדה יצא, וקורא ביום שני בפנשת יוד' פקד וגו' וגם פנשת העקדה עד סוף הפרשה. ומכל מקום אם נזכר בעודו קורא בפנשת עקדה ששעה וצדין לא ברך האחרון ברכה אחרונה, יגל ויקרא עמו פנשת יוד' פקד" עד סופו ואחר-כך יברך ברכה אחרונה וממ"א ושא. עוד כתב במשה-אפרים: ראינו לכל גבר ר"א ד' להשתדל שיהיה לו עולה בימים נוראים, ואף במקומות שמוקרין מצות קנה אותו בדימים כפי דקל"ה, ואדרבה, יש עלוי יותר במצוה שקבאה אליו בדימים ממצוה שקבאה לו בחנם אין פסו: (ט) התוקע. ויש מקומות שנוהגין לקרות גם המתפלל מוקף, וכן ביום-הכיפורים קוראין אותו. ומי שנוטל שחר על המתפלל מוקף, אין נוהגין לקרותם: [א"ר]: **ג** (י) וענין לעיל סוף סימן קלה. סעיף יד בה"ה: (י) שם נהבאר

שער הציצין

(ב) מגן אברקם וש"א: (א) הג"א: (ז) אחרונים: (ח) ואף דמסגן אברקם בסימן זה משמע להפוך, פמה אחרונים העתיקו בספריהם כהש"ו: (י) מגן אברקם בשם הפוסקים: (י) והוא דרין בערב-שבת במנחה של שבת תשובה אין אומרים איבנו מלכנו: (ב) מגן אברקם בשם הרמ"ל וגם של שלמה: (ג) מגן אברקם בשם הפוסקים: (ד) והוא דרין בערב-שבת במנחה של שבת תשובה אין אומרים איבנו מלכנו: (ה) מגן אברקם בשם הפוסקים: (ו) והוא דרין בערב-שבת במנחה של שבת תשובה אין אומרים איבנו מלכנו: (ז) והוא דרין בערב-שבת במנחה של שבת תשובה אין אומרים איבנו מלכנו: (ח) והוא דרין בערב-שבת במנחה של שבת תשובה אין אומרים איבנו מלכנו: (ט) והוא דרין בערב-שבת במנחה של שבת תשובה אין אומרים איבנו מלכנו: (י) והוא דרין בערב-שבת במנחה של שבת תשובה אין אומרים איבנו מלכנו:

הלכות ראש השנה סימן תקפד תקפה

(יא) בין קריאת התורה (יב) לתקיעת שופר:

תקפה ברפת השופר, ובו ה' סעיפים:

א אצריך (א) לתקע (ב) [א] (ב) מעמד: הגה ונוהגין לתקע על הבימה (ג) במקום שקורין: **ב** יקדים שיתקע (ד) יברך (ז) [ג] 'לשמע קול שופר' ויברך 'שהחנינו'. הגה ואין חלוק בין אם יברך לעצמו

א טור ונתנות מימיו
ב שם סימק משום
דגמרין לבס' ששופר
מלקם דעמך
ב הראש פרק סנהא
דראש השנה בשם
ראביה סנהירושלמי,
וכן סנהירושלמי,
ורבנו יצחק

שערי תשובה

ורוצין, ע"ש. ולענין בין שאין דם בפה רק לבלות פה לכד אין בו כדי לזוכ ממונו לתוך השופר, וגם מה שמתלכלך פה השופר בלבלות הים שבפה אין בזה משום תעציה, אף אם מתאדם קצת מלכלך הים הוסיף לאו מלקט הוא, ואף הלכלוך הזה אינו מתבטל פי מתלכלך מחלולות פה הוסיף ובכלות התקיעות מקצת הישב ודין. וענין ב"ד סימן רסה שהמחולל יחזק. ודין ופיו כפי שברך בקריאת, ומ"מ מור"ש לא הקפיד ע"ז וברך ברפת השופר בפה המלכלך פה בדיק לזכור מצות מילה בשופר. וענין בא"ר ריש סימן תקצא שדעתו דיותר טוב למול קדם אשרי שיהא המילה סניף לתורה כמיש ב"מט' ובמקדכי בשם תשובת הגאונים, וכן משמע ברובת, ועוד, שלא יהא הפסק כ"כ בפריש דקאי על אשרי כו'. וכתב בשכר"י ח"א סימן ל: עיר א' קטנה אוחז אחר אשרי להיות מן הזרעים כמו בר"ה שקל בשבת, ומ"ש בהח"ד לקדם זכר ברית אברהם וצחק, יצחק, יעקב, ויגו להקדים המילה, אכל א"צ להיות תכופים זה לזה, וגם פי אנו רק וקו ולכן להיות ויריון שלא לאחר מצות מילה צריך:

באר היטב

שמעתי שהגאון מוהר"ר פייבוש מקראקא היה מל בר"ה ולא קנה פיו אחר המילה אלא בפה מלכלך בדם מילה תקע בשופר לערב מצות מילה בשופר. קשחל בשבת א"א הפזמון זכר ברית ומילין אחר אשרי ואומרים יום ליבשה ובהל אומרים הפזמון וא"א יום ליבשה וה"ה בכל יו"ט, מ"א. וענין לביש. וענין סימן תצ סעיף ז מה שכתבתי שם:

(א) מעמד. ואם תקע מלישב יצא, מגן אברהם, עין שם: (ב) לשמע.

ואם המג"א דכנה"ג קחב ולא ירדעו מניל, וענין בכר"י ומח"ב דכנה"ג לא קאי על הך מלקט, רק דקשאי לה דאי השומע בחוקע לפה בתקיעות מלישב התוקע עומד והקהל יושבים דאו פלו מעמד או פלו מלישב, וענין מח"ב מ"ש בשם כר"ב"ו ח"א סימן כה דמשום כבוד צבור לא רצו להסיריה עליהם כיון שצמדין לשמע תקיעות דמעמד, והצריכו לתקע שיעמד כדון המצוה שהוא מעמד, א"נ משום כבוד הצבור, כע"ל, ובה נתישב הכל כו', ע"ש, וענין בא"ר מ"ש בזה. וענין במג"א שהתוקע אין לו לסמוך על איהו שום דבר שאם ינטל אותו דבר יפלו, וענין לעיל סימן (תקא וסימן תב) [קמא סאכיב]: [ג] לשמע. עכה"ט. וענין מ"ש בשרית בית אפרים סי' טו על הנשחא שבשאלות ודבריה השאלות

[א] מעמד. עכה"ט. וענין במג"א בשם כר"ב"ו וגם השומע כו', ר"ל שאם אחר לא שמע התקיעות על סדר ברכות ושמה עשה אותם תקיעות מאיש התוקע להוציא י"ח צריך לעמוד. ומ"ש המג"א דכנה"ג קחב ולא ירדעו מניל, וענין בכר"י ומח"ב דכנה"ג לא קאי על הך מלקט, רק דקשאי לה דאי השומע בחוקע לפה בתקיעות מלישב התוקע עומד והקהל יושבים דאו פלו מעמד או פלו מלישב, וענין מח"ב מ"ש בשם כר"ב"ו ח"א סימן כה דמשום כבוד צבור לא רצו להסיריה עליהם כיון שצמדין לשמע תקיעות דמעמד, והצריכו לתקע שיעמד כדון המצוה שהוא מעמד, א"נ משום כבוד הצבור, כע"ל, ובה נתישב הכל כו', ע"ש, וענין בא"ר מ"ש בזה. וענין במג"א שהתוקע אין לו לסמוך על איהו שום דבר שאם ינטל אותו דבר יפלו, וענין לעיל סימן (תקא וסימן תב) [קמא סאכיב]: [ג] לשמע. עכה"ט. וענין מ"ש בשרית בית אפרים סי' טו על הנשחא שבשאלות ודבריה השאלות

משנה ברורה

דכתובי (א) "יום תרועה יהיה לכם", וילפינן מ"לקם" דגבי עמרה, ובעמרה כתיב "תרום בקמה", אל תקרי 'בקמה' אלא 'בוקמה'. וכתב הפגן-אברהם, דלפי זה (ב) אין לסמוך על שום דבר באופן שאם ינטל אותו דבר יפלו, שיעמדה זו חשוכה כישובה, ומכל מקום בדיעבד אף אם תקע מלישב לגמרי (ג) יצא, דקרא אסמכתא בעלמא הוא ולכתחלה. והצבור השומעים התקיעות (ד) לא הטריחוהו לעמוד משום כבוד צבורו, וגם פי עתידים (ה) לשמע מעמד התקיעות שעל סדר הברכות של מלכות זכרונות וגו'. ועקשו נהגו הצבור לעמד בלם גם בשעת התקיעות שמתקעין קדם מוסרי, ואף-על-פי-כן נקראין תקיעות דמלישב מאחר שמתקעין קדם לישב בהם. ואם יחיד שומע תקיעות לצאת בהם (ו) ואינו עתיד לשמע על סדר הברכות, צריך מדינא לעמוד לכתחלה: (ג) במקום שקורין. כדי שזכות התורה יגן עלינו לעלות זכרוננו לפניו לטובה. וראוי לתן (ו) לתקע לצדיק והגון, ובלבד שלא יהא מחלקת בדרך, ועל-פל-פנים צריך (ח) שידע לכונן להוציא הצבור בתקיעתו: **ב** (ד) יברך (ט) לשמע. וכו'. ורצה לומר, שלא יאמר 'לתקע בשופר', (ט) דלאו בתקיעה תליא מלקטא אלא בשמיעה, שהרי התוקע ולא שמע קול שופר לא יצא, כמו שנתבאר בסימן תקפד, עין שם. ולא יאמר 'קול', דמשמע לעשות רצונו. (י) ובדיעבד אם בנה לתקע בשופר או יעל תקיעת שופר' (א) או 'לשמע בקול שופר' (ב) יצא. אם נטלו השופר באמצע התקיעות (ג) והביאו לו שופר אחר אין צריך לברך. אבל

כמה פרטים שמשפתנה זה הדין, וענין שם במשנה ברורה ובאור הלכה: **ד** (יא) בין קריאת התורה (יב) יברך. דכף הסדר, (ט) ברית אברהם [שהיא המילה] וצחק, וצחקת יצחק, וכדאמרין בראש השנה: למה תוקעין בשל אילו? כדי להזכיר אילו של יצחק; ועוד, דמילה מצויה יותר מתקיעה וכתדרי דמניא לגבי תקיעה והוא קודם [הג"ר א"א]. ובמקום שנוהגין למול בפית שהתינוק (י) שם, מלין אחר יציאה מבית-הכנסת, כדי שלא יהיה טרחא דצבורא לילף שם ולשהות ולחזור לבית-הכנסת. ומכל מקום אם אין הפית רחוק מבית-הכנסת באופן שלא יהיה שהות הרבה וטרח הצבור, טוב למול קדם תקיעת שופר כדי שיהיה בנדם ככות המילה בעת תקיעת שופר (כ) מט"א: (יב) לתקיעת שופר. ובשבת שאין שם תקיעת שופר (א) מלין אחר 'אשרי'. ואחר המילה ובכרובתיה אומרים 'הללו'. (יג) ויש מי שכתב שגם בשבת מלין קדם 'אשרי' כדי שלא יהיה הפסק רב להקדיש. בשחל מילה בראש-השנה בשבת (ג) אומרים 'יום ליבשה' (כ) קדם סיום ברפת הגאולה, שהוא שבת על המילה, אכל בשחל ראש-השנה בחל אין אומרים 'יום ליבשה'. גדול אחר נהג (יד) בשנה מוהל בראש-השנה לא קנה פיו אחר המילה, אלא בפה המלכלך בדם המילה תקע, לערב מילה בשופר; ונראה שאף-על-פי-כן קנה פיו בבחיץ וגם יחזק ידיו משום כבוד הברכה (כ) [מטה אפרים]: **א** (א) לתקע. וכן הברכה בלית להיות בעמדה כמו כל ברפת המצוות, וכדלעיל בסימן ח סעיף א [אחרונים]: (ב) מעמד.

שער הציון

(ט) בית יוסף בשם תרומת-הדשן: (י) מוכח ממפתח-השקל, וכן כתב במטה-אפרים: (יא) מגן אברהם: (יב) אליה רבה, והויכא בשערי-תשובה ובמטה אפרים: (ג) מגן אברהם. ומה שלא העפתי מה שכתב דבשבת אין אומרים הפזמון בשביל המילה זכר ברית [שמנהגם היה לאמר בזכרונות קדם סיום הברכה] ובהל אומרים, משום דבאלה רבה כתב שהיום אין נוהגין לאמר קל"א: (ד) ט"ז: (ה) הראש טוף פסחים: (ז) ואף שבכרובתיה חלק חשך משפט סימן ח מצדד להקל בענינו בזה הסמיכה, לא העפתי בפנים משום דבנים מהאחרונים העתיקו דברי הפגן-אברהם להלכה, ומכל מקום במקום הדחק נראה דחילק לסמוך על זה: (א) מגן אברהם ושא: (ב) גריפיוס בשם רב"ז, וכן כתב במטה-אפרים והגדוה-החיים: (ג) עטרת-זקנים ודרך-החיים: (ד) אחרונים: (ה) עטרת-זקנים וספר חסידים: (ו) ודלהו לעמבא, וכדלקמן בסימן תקפס סעיף ח: (ז) פוסקים: (ח) מגן אברהם ושא: (א) פרי מגדים ומטה-אפרים ותיי-אדם: (ב) כולן, דמה שאמר 'לתקע' כולל גמי שברים ותרועה [פמ"ג]: (ג) תשובת בני-עולם סימן ל"א: